

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Летуновської Наталії Євгенівни «Управління потенціалом об'єктів соціальної сфери промислових підприємств», подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)»

1. Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

З 1990 року до теперішнього часу, досить розвинена соціальна сфера промислових підприємств, особливо великих, має тенденцію до постійного скорочення. Це дуже негативно відображається на формуванні та розвитку персоналу промислових підприємств, а отже і на соціально-економічній ефективності їх розвитку. Відомо що створення комфортних умов для персоналу та розвиток соціальної сфери є потужними стимулами для його ефективного формування та постійного розвитку, а також є важливими критеріями соціальної відповідальності підприємств. У дисертації приведені дані Світового банку, відповідно до яких через недостатню увагу до сфери розвитку трудового потенціалу держави вже призвела до того, що Україна займає п'яте місце в світі серед країн-донорів трудових ресурсів (С.15).

На жаль, і зараз більшість промислових підприємств не обґрунтовують стратегію розвитку своїх об'єктів соціальної сфери. Тому управління соціальною сферою найчастіше ґрунтується тільки на оперативному аналізі її стану та розробленні короткострокових цілей і завдань. Це суттєво знижує ефективність управління потенціалом об'єктів соціальної сфери, погіршує забезпеченість об'єктами соціального призначення, а отже гальмує розвиток якості персоналу підприємств, зростання продуктивності праці, прибутку, іміджу, конкурентоспроможності та зниження плинності кадрів. Отже дисертаційне дослідження, метою якого є розроблення теоретичних та науково-

методичних засад управління потенціалом об'єктів соціальної сфери промислових підприємств, має досить високу теоретичну значимість і практичну цінність.

Незважаючи на існування численних досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених, існує певне коло проблем, пов'язаних з розвитком управління потенціалом об'єктів соціальної сфери промислових підприємств, що потребують вирішення. Тому актуальність і практична доцільність теми дисертаційної роботи Летуновської Наталії Євгенівни, метою якої є розроблення теоретичних та науково-методичних засад управління потенціалом об'єктів соціальної сфери промислових підприємств, не викликає жодних сумнівів. Відповідно до теми дисертаційного дослідження здобувач брала участь у виконанні чотирьох науково-дослідних робіт в Сумському державному університеті Міністерства освіти і науки України. Серед них: «Дослідження маркетингового середовища та інфраструктури промислових підприємств» (№ ДР 0112U008149; «Механізми формування ринково-орієнтованих стратегій інноваційного прориву» (№ ДР 0112U008148) (С. 5). Це також підтверджує актуальність теми рецензованої дисертаційної роботи, її важливість та значимість.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендації, їх достовірність і новизна

Наукові положення, висновки і рекомендації дисертації мають достатньо високий ступінь обґрунтованості, оскільки базуються на опрацюванні значного масиву наукових розробок вітчизняних та зарубіжних дослідників з питань пов'язаних з управлінням розвитком об'єктів соціальної сфери промислових підприємств, в тому числі в країнах ЄС і США, а також законодавчих та нормативних документів України. З допомогою кваліфікованого використання широкого спектру загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання:

системний підхід; порівняльний і статистичний аналіз; контент-аналіз; факторний аналіз, метод експертних оцінок, мету дисертаційного дослідження досягнуто.

Інформаційна база дисертаційної роботи є достатньо широкою. Список використаних джерел інформації включає 221 найменувань, серед яких роботи відомих вітчизняних і зарубіжних вчених, інформація міжнародних організацій, матеріали Державного комітету статистики України, законодавчі та нормативно-правові акти України. Крім того, автором були проведені опитування працівників ПАТ «Сумхімпром» і ПАТ «Факел» та підведені їх результати для визначення значень факторів соціального потенціалу цих підприємств (додатки Д і Е). Це дозволило автору кваліфіковано вирішити поставлені у дисертації завдання і сформулювати обґрунтовані наукові положення, висновки и рекомендації.

Достовірність наукових результатів дисертації підтверджена також їх апробацією на 11 Міжнародних та Всеукраїнських науково-практичних конференціях та публікаціями 25 наукових праць. Із них 4 підрозділи у колективних монографіях, 8 статей у наукових фахових виданнях України (у тому числі 4 публікації ввійшли до міжнародних наукометричних баз); 2 статті – у наукових періодичних виданнях інших держав.

3. Теоретична цінність і практична значущість результатів дисертації

Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих автором наукових праць дав змогу зробити висновок про наявність у них наукових результатів, висновків і пропозицій, що в сукупності розв'язують важливу науково-практичну проблему, сутність якої полягає у розробці теоретичних засад, методичних та практичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення управління потенціалом об'єктів соціальної сфери промислових підприємств з метою підвищення соціально-економічної ефективності та соціальної

відповідальності їх діяльності. Це збагачує економічну науку з питань удосконалення управління соціальною інфраструктурою промислових підприємств.

Практичне значення одержаних в дисертації результатів полягає в тому, що її теоретичні положення доведено до рівня конкретних методик і практичних рекомендацій, які можуть бути використані на промислових підприємствах, в органах місцевого управління різних рівнів, в громадських організаціях, а також у вищих та середніх навчальних закладах у процесі викладання економічних дисциплін.

Це вже підтверджено впровадженням та використанням ряду результатів дисертації у Департаменті економічного розвитку і торгівлі Сумської обласної державної адміністрації (С. 229-230, Додаток Ф), на ПАТ «Факел» (м. Фастів, Київська обл.) і на 2 інших підприємствах (С. 231-233, Додаток Ф), у Всеукраїнській молодіжній громадській організації «Союз обдарованої молоді» (С. 234, Додаток Ф), у навчальному процесі Сумського державного університету (С. 235-236, Додаток Ф).

Новизна основних наукових результатів дисертації полягає в наступному:

1. Автором удосконалено класифікацію об'єктів соціальної сфери промислових підприємств. Вона дозволяє більш детально та обґрунтовано систематизувати об'єкти соціального призначення промислових підприємств за їх специфікою та значенням для конкретного підприємства (С. 38);

2. Обґрунтовано вдосконалення поняття «соціальна інфраструктура підприємства (об'єкти соціальної сфери підприємства)» як системи матеріальних об'єктів невиробничого призначення промислового підприємства, що створюють умови для задоволення інтересів власників підприємства, його працівників із сім'ями та сторонніх споживачів послуг, впливають на підвищення економічних показників підприємства й впливають на систему мотивування (С.76)

3. Важливим пунктом наукової новизни є розроблений дисертантом науково-методичний підхід до оцінювання рівня адекватності потенціалу об'єктів соціальної сфери промислових підприємств на основі визначення становища кожного об'єкта соціального призначення за трьома різноспрямованими складовими (економічною, пріоритетності та цінності) відповідно до задоволення інтересів трьох зацікавлених груп: власники, працівники та сторонні споживачі (С. 80-89, 92- 102, 117-120).

4. Заслуговує на увагу вдосконалений методичний підхід до визначення пріоритетності послуг об'єктів соціальної інфраструктури промислового підприємства для його працівників, який ґрунтується на врахуванні соціально-психологічних особливостей персоналу (С. 103-112).

5. До досягнень автора слід віднести удосконалення теоретико-методичного підходу до побудови економіко-математичної моделі диференційованого встановлення коефіцієнта пільг для працівників підприємства. При цьому підкреслено, що установлення диференційованого розміру пільг може супроводжуватися підвищенням якості послуг та підвищенням ціни на послуги. (С.129-133).

6. Дістав подальшого розвитку підхід до вибору стратегій управління об'єктами соціального призначення підприємств, який базується на визначених здобувачем інтервалах значень складових оцінювання рівня адекватності потенціалу соціальних об'єктів відповідно до розробленої тривимірної матриці оцінки значимості окремих закладів для всіх зацікавлених сторін. (С. 116-119)

4. Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій дисертації в опублікованих автором працях

Наукові положення, методичні підходи, висновки та рекомендації, що дисертації знайшли відображення в 25 публікаціях автора (у тому числі 16 одноосібних). Із них 4 підрозділи у колективних монографіях, 8 статей у наукових фахових виданнях України (у тому числі 4 публікації ввійшли до

міжнародних наукометричних баз); 2 статті – у наукових періодичних виданнях інших держав. Загальний обсяг публікацій становить 8,39 друк. арк., із них особисто дисертантові належать 6,51 друк. арк.

Основні наукові результати доповідались здобувачем і були схвалені на науково-практичних конференціях різних рівнів: 9 Міжнародних та 2 Всеукраїнських. В опублікованих наукових працях повно представлено сутність результатів виконаного дисертаційного дослідження та їх наукова новизна. Тому апробацію наукових результатів дисертації посередництвом їх публікації та доповіді на Міжнародних та Всеукраїнських науково-практичних конференціях слід вважати достатньою.

5. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Відзначаючи достатньо високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендації дисертаційної роботи, слід зазначити деякі її дискусійні положення та недоліки:

1. Серед критеріїв для оцінки готовності підприємства до реалізації заходів з розвитку об'єктів соціальної сфери автор обґрунтовано виділив «Відношення до ризиків» і підкреслив, що рішення у сфері соціальної інфраструктури підприємства є ризиковими. Але надалі цьому приділено недостатньо уваги (рис. 2.6, С. 90).

2. Дискусійним є виокремлення критерію «Налагодженість відносин з органами місцевого самоврядування» для оцінювання готовності підприємства до реалізації заходів з розвитку об'єктів соціальної сфери. На мій погляд, рівень налагодженості відносин з органами місцевого самоврядування сильно залежить від виконання таких критеріїв як «Володіння сучасними методами управління соціальною сферою» та «Цільова направленість підприємства на збереження соціальних об'єктів» (С.90).

3. Недостатньо аргументовано чому при аналізі показників для визначення складової економічної ефективності кожного об'єкта соціальної сфери

промислового підприємства автором запропоновано оптимальне значення показника «Частка доходу закладу від реалізації послуг стороннім споживачам» на рівні 0,2 без урахування особливостей об'єктів.(таблиця 2.2, С. 101). Це суперечить і даним табл. 3, С.159.

4. У поясненнях до запропонованої схеми вибору інструментів підвищення ефективності закладів соціальної інфраструктури підприємства слід було підкреслити, що якісне використання маркетингових інструментів буде ефективним у всіх розглянутих ситуаціях (рис. 2.18, С 126).

5. У розробленій схемі формування організаційно-економічного механізму управління потенціалом об'єктів соціальної сфери на рівні керованої підсистеми, на мою думку, авторові потрібно було відобразити і етап «реалізація обраної стратегії управління» (рис. 3.3, С. 146).

6. У дисертації слід було більш уваги приділити аналізу та удосконаленню організаційної структури управління об'єктами соціальної сфери великих промислових підприємств. Тобто, таким питанням: які підрозділи здійснюють управління, які впливають на прийняття рішень та як саме управління об'єктами соціальної сфери уписується в загальну структуру управління підприємством.

7. Не зовсім зрозуміло, чому при підрахунку результатів якісного оцінювання персоналу підприємства автор пропонує для розподілу працівників за групами використовувати саме метод перцентилів при наявності інших (С. 182-185).

Потрібно відзначити, що наведені вище недоліки й дискусійні положення не суттєво впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

6. Загальний висновок

Дисертаційна робота «Управління потенціалом об'єктів соціальної сфери промислових підприємств» є завершеною науковою працею, результати якої

спрямовані на вирішення актуальної науково-практичної проблеми щодо підвищення ефективності управління об'єктами соціальної інфраструктури промислових підприємств з метою підвищення їх соціально-економічної ефективності і соціальної відповідальності. Її тема відповідає спеціальності 08.00.04 – «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)»

Автореферат дисертації адекватно відображає всі її наукові положення, висновки і рекомендації та не містить інформації, яка відсутня в ній.

Дисертація за своїм змістом, оформленням, науковим та практичним значенням одержаних результатів відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 , а її автор, Летуновська Наталія Євгенівна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

Завідувач кафедри економіку та маркетингу

Харківського національного економічного

університету ім. С. Кузнеця, доктор

економічних наук, професор

П. А. Орлов

«Підпис проф. П. А. Орлова засвідчую»

Вчений секретар ради університету

О. В. Писарчук

